

8. Діло. — 28 березня 1889. — Ч.61.
9. Діло. — 3 квітня 1890. — Ч.66.
10. Діло. — 2 квітня 1889 — Ч.65.
11. Людкевич С. Дослідження, статті, рецензії. — К., 1973.
12. Діло. — 6 лютого 1888. — Ч.19.
13. О.Н. (Нижанківський О.). Перший концерт товариства співацького "Лютя" // Діло. — 19 грудня 1894. — Ч.272 і 273.
14. Д.Р. Концерти у Львові // Діло. — 20 грудня 1899. — Ч.275.
15. Колодій Я. Остап Нижанківський. — Львів, 1994.
16. Діло. — 12 березня 1885. — Ч.24.
17. Діло. — 28 березня 1888. — Ч.61.
18. Діло. — 20 грудня 1888. — Ч.271.
19. Діло. — 19 грудня 1894. — Ч.272 і 273.
20. Там само.
21. Діло. — 29 вересня 1895. — Ч.218.
22. Діло. — 20 грудня 1899. — Ч.275.

Lesya Moroz

POLISH CHOIR SOCIETY "LIUTNYA" IN LVIV

This article investigates the history of the creative activity of the polish choir society "Liutnya", its participation in the concert life of Halychyna. It is analyzed the repertoire politic, the performing principles of the group, its role in the choir culture of the region.

Жанна Зваричук

МУЗИЧНО-ХОРОВІ ТОВАРИСТВА "БОЯН" ТА ЇХ ВПЛИВ НА ГРОМАДСЬКО-ПРОСВІТНИЦЬКЕ ЖИТТЯ ПРИКАРПАТТЯ КІНЦЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ ст.

Кінець ХІХ – початок ХХ ст. – один з важливих періодів становлення української національної культури, надзвичайно плідного розвитку науки, літератури, драматургії, музичного мистецтва. В Галичині цей процес, його самобутність формувались під впливом зовнішніх історичних умов. Піднесення національно-визвольних рухів на теренах Австро-Угорської імперії в 40-х роках минулого століття сприяло встановленню певних пріоритетів для політичного, економічного та культурного життя краю.

Суспільно-політичні події другої половини ХІХ століття розбудили до активності широкі маси населення. Зароджується культурний рух за українську мову, за поглиблення самосвідомості громадян, згуртування

їх в масові організації та товариства. Провідну роль відіграла "Просвіта", заснована в 1868 р. Метою створення цього товариства було піднесення національно-культурного рівня народу, щоб "нижчі верстви суспільності, народні маси піднести до такої степені просвіти, щоби ця народна маса почула себе членом національного організму, відчувала своє громадянське і національне достоїнство й узнала потребу існування нації, як окремішньої народної індивідуальності" [1, с. 13].

За ініціативою Є. Желехівського та братів Заклинських у 1877 р. було відкрито у Станіславові товариство "Просвіта", а згодом його філії у всіх навколишніх містах. Читальні товариства були майже в кожному селі, при них діяли мистецькі гуртки. У матеріалах "Просвіти" неодноразово наголошувалось на потребі поширювати музичне мистецтво як найдієвіший засіб пропаганди національно-культурних здобутків, розвитку народних традицій, духовного відродження. Діяльність філій та читалень значною мірою впливала на демократизацію музичного мистецтва, на поширення одного з головних напрямків роботи – хорового виконавства. Аматорські хорові колективи при читальнях робили чимало, щоб пропагувати українську національну пісню і привернути до національних традицій та культури все більше людей. Крім цього, товариство займалось організацією публічних лекцій та концертів, літературно-музичних, театральних вистав. Просвітянські хорові колективи влаштовували концерти на честь Т. Шевченка, І. Франка, М. Шашкевича, річниць "Русалки Дністрової". Відзначення цих знаменних дат, добір їхніх програм сприяли не тільки розвитку громадських та патріотичних почуттів, а й, зрештою, стимулювали діяльність самих хорів. Варто згадати, що тільки на урочистості з нагоди свята "Просвіти" у Городенці з'їхалось 8 сільських хорів. Багато просвітянських хорів виникло в навколишніх селах Богородчан: Саджаві, Скобичівці, Етаруні, Ляхівцях, Горохолино. З ініціативи Кирила Твердохліба, ентузіаста хорового співу, навіть вдалося зорганізувати змагання хорових колективів Богородчанського повіту. Добрий хор був у м. Надвірна. В селі Черніїв при читальні "Просвіта" було створено чоловічий хор під керівництвом Степана Гнатушка, що користувався великою популярністю і часто брав участь у різних святах міста Станіславова та у своєму селі.

Отже, "Просвіта" вела наполегливу освітню, культурно-мистецьку діяльність. "Її робота не обмежується вже лише до організації, але бере вона кермо усього культурно-духовного життя української спільності Галичини" [2, с. 132].

У Галичині і на Прикарпатті були сприятливі умови для розвитку музичної культури. Основною сферою, де вона зароджувалась і утверджувала свою самобутність, було аматорство. Активізація концертного життя, систематичне проведення Шевченківських та інших ювілейних свят спонукало до творчості галицьких композиторів. У цей час виникають численні музичні товариства, навчальні заклади для виховання виконавських кадрів. Розвитку музичного професіоналізму в Галичині певною мірою сприяла і творча діяльність ряду німецьких та польських культурно-мистецьких установ.

Одне з цільних місць у мистецькому житті того часу займає хорова музика. Світське хорове виконавство набирало все більш широкого розвою, чому сприяло, зокрема, створення співацьких товариств “Боян”, що стали не тільки об’єднанням музичних сил Галичини, а одночасно і осередками національно-культурного відродження. За прикладом заснованого у 1891 р. львівського, “Бояни” були створені в багатьох західноукраїнських містах: Перемишлі, Бережанах, Тернополі, Стрию, Коломиї, Станіславові, Снятині тощо. Навколо них переважно зосереджувалось концертне життя, художня творчість та виконавська діяльність багатьох митців: О.Нижанківського, Д.Січинського, Ф.Колесси, Г.Топольницького, А.Вахнянина та інших. Головним музичним центром на Західній Україні залишався Львів. Саме тут зосереджувались основні музичні товариства: “Боян”, “Бандурист”, “Сурма” та інші. Тут же у 1903 році створено “Союз співацьких і музичних товариств”, працював Вищий музичний інститут ім. М.Лисенка, діяв театр “Руська Бесіда”.

На відміну від “Просвіти”, співацькі товариства “Боян” були першими хоровими колективами, де музичне виконавство набирало більше професійних, а не аматорських форм. “Бояни” були також осередками національного відродження і виражали певні суспільно-культурні потреби 80-х років XIX ст. Вони пропагували рідну народну пісню, пробуджували до творчості галицьких композиторів, популяризували їх твори. Головні напрямки їх діяльності були визначені у Статуті, затвердженому установчими зборами: “Плекання головно українського співу як хорового, так і сольного, як також інструментальної музики, а засобами до цього повинні стати: а) спільні вправи; б) музичні концерти; в) товариські вечірки і прогулянки як по Львову, так і по краю; г) оголошення конкурсів на вокальні та інструментальні твори; д) організація і утримання музичної школи; ж) допомога хорам і товариствам в краю і організування спільних виїздів та концертів; з) музичні видавництва та поміч їм” [3, с.158].

Це в певній мірі зумовило основні напрямки розвитку музичної культури в усіх містах та регіонах України. У другій половині XIX ст. важливим музично-культурним осередком стали Коломия та Станіславів (нині Івано-Франківськ) на Прикарпатті. Саме в Коломії була зроблена перша спроба заснування "Бояна" на Прикарпатті у 1893 р. Д.Січинським. Та з причини епідемії холери, що лютувала по всій Галичині, йому це не вдалось здійснити. І аж 15 грудня 1895 р., за спогадами колишнього голови М.Рибачека, надрукованими в "Ілюстрованому музичному календарі" за 1904 р., було засновано товариство "Коломийський Боян". Серед організаторів – Павло Ільницький, Анеля Недільська, Антоніна Кульчицька, Тит Заячківський та інші. Складалось товариство в той час з 52 членів, з них 34 дійсних та 16 допоміжних.

"Радо вітаємо се нове руске товариство, в надії, що оно рідною піснею зможе згромадити розбиту на атоми руску інтелігенцію, затерти всякі личні справи та пробудити сплячих і неохочих до спільного діла" [4].

Організувавши хор "Боян", повернувши прогресивні кола місцевої інтелігенції до музики, Д.Січинський зробив перший крок в розвитку професійного музичного мистецтва на Прикарпатті. Вже в 1896 р. "Боян" влаштував перший Шевченківський концерт в Городенці та Печеніжині. "Побіч цього уряджує прогульки, аматорські представлення, Маланчин вечір, а в кождім святі чи то народнім, чи то місцевім бере живу участь" [5, с.109]. Такому швидкому успіху та широкій діяльності товариства якнайкраще прислужив невтомною працею довголітній незмінний диригент (1895-1905рр.) Теодозій Курп'як, якого змінив пізніше Лев Дольницький.

Яскравими подіями в музичному житті Коломийщини були святкування у 1896 р. 50-літнього ювілею преподобного отця І.Кобилянського – багаторічного патріарха міста, святкування 100-літнього ювілею відродження русько-української літератури у 1898 р., концерт Соломії Крушельницької при співучасті "Бояна", прилюдні концерти на честь Кобзаря, артистичні мандрівки, аматорські вистави.

Літературно-драматичне товариство міста підготувало в 1901 р. виставу "На Маланчин двір", де вокальну частину було доручено хору товариства "Боян". У концерті прозвучали: хоровий твір Й.Кишакевича "Катерина" на сл. Т.Шевченка та різдвяні щедрівки. "І справді, се співацьке товариство, завдяки неутомному трудови о.З.Кириловича, розвивається прехорошо і приносить честь рускій пісні і рускому імені. Слава ему!" [6].

У 1903 р. широко на Україні відзначали 35-літній ювілей композиторської та музично-громадської діяльності М.Лисенка. Вітали його і у Станіславові та Коломії – тут співали хори, декламувалися вірші,

виголошувалися гарячі промови. Силами аматорів товариства була поставлена опера Д.Січинського “Роксоляна” (диригент М.Коссак). “Ціла вистава випала величаво. Публіка розходилася в піднесенім настрою, з почуттям, що маємо свою оперу, якою можемо величатись перед чужими”, – відзначає преса [7].

Наступна сторінка історії хору пов’язана з іменем Романа Ставничого, який став диригентом “Коломийського Бояна” у 1920 р. Адвокат за професією, але душею і вмінням музикант, він зумів запалити людей до хорового мистецтва. Незважаючи на постійні утиски польської влади, товариство систематично організовувало мистецькі заходи у місті та виїзні концерти, збори від яких йшли на різні матеріальні підтримки потерпілим або на оплату навчання тих, хто не в змозі був оплатити його сам. Чоловічий хор “Боян”, так звана “дванадцятка”, дуже часто гастролював на Покуття та інших містечках та селах краю. Хор складався з 12-13 чоловік і виконував досить складну програму на чоловічий склад з творів національних українських композиторів.

При товаристві існував симфонічний оркестр, що давало можливість виконувати великі симфонічно-хорові твори. Як приклад можна навести велике святкування на честь Е.Гріга, про яке газета розповідала читачам: “В неділю відбувся концерт українського музичного товариства ім. М.Лисенка і хору “Боян”. В програмі були виключно твори Гріга. То дійсно був концерт на Європейському рівні... Однак вершиною концерту було виконання ораторії, музичної драми Гріга під назвою “Олаф Трігвасон” в 3-х частинах для сопранового, альтового, баритонового соло та жіночого, чоловічого, мішаного хорів в супроводі повного оркестру. Не дивлячись на те, що виконання цього твору тривало повних 5 квартансів, а по мимо того публіка слухала цей твір до кінця з затамованим віддихом” [8].

Подібні хорові колективи виникають в навколишніх селах: в Печеніжині, в Балинцях – під керівництвом Я.Барнича, в Ковалівці – під керівництвом Ю.Чукура. Організовано хори в Турці – 1890 р., в Нижньому Березові – 1907 р., у Воскресінцях – 1912 р., у Стопчатові, Мишині, Космачі.

“Станіславівський Боян” був четвертим “Бояном” в Галичині. Формувався він на основі музичного гуртка при товаристві “Руська Бесіда” завдяки музичним організаторам Р.Зарицькому та І.Біликовському. 16 червня 1896 р. товариство офіційно було узаконено під назвою “Станіславівський Боян”. Першим головою хорового товариства був Ромуальд Зарицький, а диригентами – Євген Якубович

та Іван Біликовський [9, с.113]. Під керівництвом цих людей настала найкраща доба у розвитку "Станіславівського Бояна". З першого року існування товариство організовує концерти, свята із виступами хору і музичного гуртка, вечірки з танцями. Хор виступає з благодійними концертами, кошти від яких ішли на оздоблення катедральної церкви.

У кінці 1900 р. при "Бояні" засновано першу музичну школу, яка, маючи свої власні традиції, у 1921 р. перетворилась на філію Музичного інституту ім. М.Лисенка.

За кілька років "Станіславівський Боян" став одним з найкращих хорів Галичини. Він служив своєрідною творчою лабораторією для І.Біликовського, Д.Січинського, М.Кумановського, йому присвячували свої найкращі твори тодішні композитори: С.Воробкевич, о.В.Матюк, Ф.Колесса. Багато з них були почесними членами товариства.

Величезним внеском у справу розвитку музичної культури була організація музичного видавництва, директором якого став Є.Якубович. У цьому видавництві з приміткою "Станіславівський Боян" вийшло в світ 22 випуски музичної бібліотеки, куди ввійшли твори західноукраїнських композиторів: "Пісне моя", "Непереглядною юрбою", "Не пора", "Дніпро реве" Д.Січинського, 12 пісень для чоловічого хору І.Воробкевича, Сьома симфонія М.Вербицького у фортепіанному викладі, твори О.Нижанківського, Й.Кумановського.

Товариство мало гарну бібліотеку, де зібрані були нові видавничі збірки, збірки, подаровані з власної бібліотеки Зарицького, Січинського, Якубовича, але найбільший дар дістав "Боян" в книжках і нотах від барона Ф.Ромашкано, колишнього голови польського товариства любителів музики.

Величезною справою "Станіславівського Бояна" було проведення концерту 15 грудня 1910 року, присвяченого пам'яті Д.Січинського. На цей концерт, програма якого складалася виключно з творів композитора, зібрались численні шанувальники його творчості. Метою вшанування був збір коштів на спорудження пам'ятника Д.Січинському.

Етап від початку створення і до Першої світової війни був найбільш плідним для товариства. Після смерті Д.Січинського (1909) диригентами хору були Василь Безкоровайний, а пізніше гімназійний вчитель Іван Смолинський. В тяжкий час польської окупації українська громада старалась всіма силами зберегти і підтримати діяльність хору, бо часті зміни диригентів та й, напевно, загальна пасивність станіславівців позначились на ставленні самих хористів до справи.

Нового піднесення хор дістав з приїздом до Станіслава Івана Кутинського, який зумів активізувати хористів.

Навколо “Станіславівського Бояна” і за його допомогою закладаються хорові колективи в селах та містечках краю: Угорниках, Микитинцях, Викторіві, Серафінцях, Ямниці...

“Снятинський Боян” почав свою діяльність з 1 листопада 1901 р. До правління товариства ввійшли: Филимон Огоновський – голова, Аполон Сімович – заступник голови, Євген Шепарович – диригент [10, с. 118]. З першого ж року існування хор зайнявся організацією концертної діяльності, музично-драматичних вечорів. Хор “Бояна” виступав як в Снятині, так і по цілому Покуття; відвідав також Буковину, де 19 грудня 1902 р. у Вашківцях взяв участь у святкуваннях на честь Ю.Федьковича. Програми концертів колективу відзначалися складним репертуаром. Виконувались, наприклад, псалми Д.Бортнянського: “Блажен муж”, “Всякую прискорбна єси душа моя”, половина опери “Запорожець за Дунаєм” Гулака-Артемовського, “Хор циган” Шумана, “Дніпро реве” Січинського, кантата Лисенка “Б’ють пороги”.

Свою історію має і співоче товариство “Боян” в Калуші. Першим диригентом хору був аматор хорового співу, суддя за професією – Файгел. Учасниками колективу були вся міська інтелігенція, вчителі, юристи, навіть кілька польських дівчат, що любили український хоровий спів. Дуже активно колектив працював аж до Першої світової війни і досягнув високого виконавського рівня. Свое друге народження “Калуський Боян” переживає у 1933 році з приходом нового диригента п.Струка, який не тільки активно відроджує музичне життя товариства, а й організовує платні курси для сільських диригентів, вивчає з ними сольфеджію, музичну грамоту.

Активізується і мистецьке життя в навколишніх селах Калуша: Підгірках, Сівці-Калуській, Хотині, Войнилові та інших.

Отже, вже початок ХХ століття свідчив про завершення формування міцного фундаменту українського музичного виконавства, важливу роль в якому відігравали співацькі товариства “Боян”. В тих складних умовах вони були центрами духовного відродження, просвітництва народу, сприяли поширенню музичної національної культури. Хоровий спів у той час, як найбільш демократичний вид мистецтва, привертав велику увагу громадськості як могутній засіб пробудження і впливу на національну свідомість людей. Про це свідчать численні рецензії, статті, що містились на шпальтах тогочасної преси. Музично-хорові товариства

організовували концертне життя краю, святкували різні ювілейні дати видатних людей (Шевченка, Лисенка, Федьковича).

Особливе значення мали заходи, пов'язані із святкуванням ювілеїв Т.Шевченка, бо вони сприяли формуванню концертних традицій по всій Галичині, зростанню громадської позиції українського суспільства, його культури.

Хорові товариства зіграли важливу роль у формуванні мистецьких смаків на теренах краю. Хори активно залучались до пропагування національної ідеї, традицій, до виховання виконавських кадрів, музичної освіти. Творча діяльність товариства полягала в організації різноманітних конкурсів на створення нових творів, це активізувало до роботи композиторів, які гуртувались навколо "Боянів". Більшість галицьких композиторів саме цього часу проявили себе як талановиті диригенти та організатори. Д.Січинський став першим професійним композитором на Галичині, педагогом та диригентом, творчість якого відіграла величезну роль у становленні прогресивного мистецтва. Діяльність музично-хорових товариств об'єктивно сприяла досягненню значного прогресу в музичному житті Галичини, формуванню національної музичної традиції та культури.

1. Січинський А. Виступ на зборах "Просвіти" 8.12.1868 // Ковба Ж. "Просвіта" – світло, знання, добро і воля українського народу. – Дрогобич, 1993. – С.128.

2. Шах С. "Перегляд діяльності "Просвіта" у Львові від 1868 року // Календар товариства "Просвіта". – Львів, 1922. – С.131-132.

3. Ханік Л. З історії хорового товариства "Львівський Боян" // Українське музикознавство. – К., 1969, в.5. – С.155-165.

4. "Діло", 1895. – Ч.280.

5. "Ілюстрований музичний календар". – Львів, 1905. – С.108.

6. "Діло", 1901. – Ч.12.

7. "Діло", 1911. – Ч.83.

8. Gazeta Pokucka, 1925. 23. 12.

9. "Ілюстрований музичний календар". – Львів, 1905 – С.113-116.

10. "Ілюстрований музичний календар". – Львів, 1905 – С.118-121.

Zhanna Zvarychuk

MUSICAL AND CHOIR SOCIETIES "BOYAN" AND THEIR INFLUENCE ON PUBLIC AND EDUCATIONAL LIFE OF THE PRECARPATHIAN REGION AT THE END OF THE 19th – AND AT THE BEGINNING OF THE 20th CENTURIES

The article examines the activity of the musical societies of Halychyna "Boyan" on the borderline of the 19th-the 20th centuries which became not only the union of the musical power in the region but at that time the center of the national and cultural revival, and helped to form the musical and national culture